

slechts behaald in de jaren 1860-1879; in de jaren dertig bedroeg het 7%; Bos, *Beroepsontwikkeling*, m.n. 238-241, 275.

³⁹ Vgl. P. Baggen, *Vorming door wetenschap. Universitair onderwijs in Nederland 1815-1960*, Delft 1998, m.n. 41.

⁴⁰ Het aantal promoties, dat onder meer samenhang met het aantal studenten, schommelde per decennium: 1833/39: 16 (w.o. 3 buiten); 1840/49: 11 (2); 1850/59: 8 (2); 1860/69: 18 (w.o. 2); 1870/72: 2. Vgl. Vree, 'Theologisch talent', m.n. 22-24.

⁴¹ Hand. TF, 20 sept. 1854.

⁴² A. Rutgers van der Loeff aan Th. van Swinderen, 8 nov. 1839; UBA 31 Ce; HdG aan A. Rutgers van der Loeff, 1 febr. 1839, bij: D. Jansen, "Ik ging 's morgens op schaatsen naar Groningen." Uit het dagboek van ds. Abraham Rutgers van der Loeff, Noordbroek (1841-1844)', in: *Gronings Historisch Jaarboek* 1997, 67-86, 69. Bij het feest ter opening van het nieuwe akademiegebouw in mei 1850 ontving Van der Loeff alsnog een eredoctoraat.

op 14 maart 1833 niet meegerekend hebben, evenmin als de herinschrijving van diens neef W.G. Reddingius W.Gz. in 1845; dit past niet in zijn beeld van 'standaard student'. Toch pleit er veel voor om dergelijke herinschrijvingen *wel* te registreren, omdat ze immers een bepaald aspect laten zien van de samenhang tussen student, universiteit en samenleving. In de jaren vijftig voegde zich bij de overwegingen die tot een promotie leidden nog een derde element. In 1854 rapporteerde de faculteit aan de curatoren dat het op De Groots initiatief opgerichte Wessel Ganzefoortfonds mede bedoeld was 'om in de behoefte te voorzien, die er bij vele theologische studenten bestaat om hunne studies zoo lang voort te zetten als voor de wetenschap en de Kerk wenschelijk is'.⁴¹

Groninger defendentes, doctorandi en doctores

Dat promoties tevens een 'hoger' doel dienden, komt helder aan het licht bij de gang van zaken rond het nooit verschenen proefschrift van A. Rutgers van der Loeff. Toen Van der Loeff in mei 1830 zijn proponenten behaalde, was hij amper 22. Na zijn doctoraal op 28/29 juni 1830 zou hij zeker spoedig gepromoveerd zijn, ware het niet dat de Belgische veldtocht er tussen kwam. Na terugkomst zag Van der Loeff van verdere studie af; september 1832 werd hij predikant in Noordbroek. In 1836 werd hij als eerste oud-leerling gevraagd voor het Godgeleerd Gezelschap; in 1838 trad hij toe tot de redactie van *Waarheid in Liefde*. Toen er tengevolge van het sterven van zijn vader in 1839 in Groningen een vacature was ontstaan, werd hij in de stad beroepen. Hij weigerde echter. Intussen drongen de drie hoogleraren/mederedacteuren er op aan dat hij alsnog zou promoveren. Omdat hun discipel 'voor de wetenschap [was] geboren', lag er wellicht een academische leerstoel in het verschiet. Hun voorstel was, dat hij twee voor het gezelschap gehouden lezingen over de offertheologie van de Brief aan de Hebreeën – één ervan was reeds in het Groninger tijdschrift verschenen – zou uitwerken tot een dissertatie. Van der Loeff ging daar niet op in. Ook de tweede lezing verscheen in *Waarheid in Liefde*. Beide artikelen vormden de opmaat voor de subjectieve verzoeningsleer die een jaar later in de Groninger handboeken verder zou worden uitgewerkt. Van der Loeff, die kennelijk meer lust had in het gewone gemeentewerk, zou op een andere manier de Groninger richting verbreiden: in 1844 nam hij een beroep van Zutphen aan en in 1846 een van Leiden. Tot ergernis van Groen van Prinsterer en zijn vrienden werd hij aldus een belangrijke Groninger voorpost in het Hollandse.⁴²

Van der Loeff maakte deel uit van een relatief grote groep theologen, die *wel* doctorandus werd, maar nooit promoveerde, ondanks het feit dat verschillenden van hen daartoe aangezet